

Voiko musiikki yhdistää?

Musiikki voi yhdistää ihmisiä ja kansoja, mutta ei se sitä välttämättä aina tee. Musiikki yhdistää – mutta voihan se myös erottaa? Tämä naiivikko kysymys tuli mieleeni, kun ensimmäisiä kertoja matkustelin entisen Jugoslavian alueella 1990-luvun lopussa ja uuden vuosituhannen alussa. Juttelin ihmisten kanssa, haastattelin, kyselin mitä he kuuntelevat ja mitä mieltä ovat musiikin yhdistävästä voimasta.

Sodasta oli vasta muutama vuosi, ja tilanne oli edelleen hyvin jännittynyt. Sarajevossa eräs etnomusikologi kertoi rohkaisevan esimerkin Dobrinjan jaetussa lähiössä järjestetystä rock-konsertista. Kroatian Korčula-saarella teinitytöt totesivat, että koko porukka katoaa diskosta, jos siellä soitetaan *narodnaa*, serbialaiseksi miellettyä etnoppia. Sloveniassa asuva, bosnianserbiperheeseen kuuluva tuttavani kertoi Plavi Orkestar -yhtyeen kappaleesta, jossa hänen mukaansa kaivataan yhteistä Jugoslaviaa rakkauslaulun muodossa. ”Jos se oli kaikki valhetta, valehdellaan vielä vähän, sillä vain sinä saat sydämeni sykkimään.”

Jugoslavian hajoamissodissa myös musiikki vedettiin mukaan konfliktiin. Propaganda ja provokatiiviset laulut kuuluivat sodankäyntiin, mutta myös muutamat musiikinlajit ja soittimet liitettiin aiempaa tarkemmin tiettyyn etniseen ryhmään.

Bosniassa serbien (ja montenegrolaisten) symboliksi nousi jousella soitettava *gusle* ja sen mukana laulettavat eepiset laulut. Bosniakkikadunmiehelle on turha selittää, että muinoin myös heidän omia kertovia laulujaan säestettiin

guslella; heille soittimesta tulee mieleen vain sotarikollisia Radovan Karadžićia, Ratko Mladićia ja Slobodan Miloševićia ylistävät laulut.

Kroatiassa harmonikkaa alettiin vieroksua, koska sitä pidettiin serbialaisena. Sen sijaan *tamburica*-luuttu nostettiin ”kroatialaiseksi”, vaikka sitä soitetaan yhtä lailla muuallakin. Pitkäkaulaluuttu *saz* ja sen pienempi versio *šargija* sen sijaan liitetään muslimiväestöön, kuten myös niiden säestyksellä laulettu *sevdalinka*-laulut, jotka syntyivät osmanivallan aikana Bosnian kaupunkilaismuslimien keskuudessa. Kyseinen *sevdah* oli arvostettu laulumuoto koko entisen Jugoslavian alueella, ja on sitä yhä.

Kun kerran soittimiakin on lokeroitu tietyn porukan omaksi, mikä sitten on musiikissa yhteistä? Ihminen on huono luopumaan sellaisesta, mihin on jo varhain kiintynyt. Se, mikä oli suositua ja yhteistä jo ennen Jugoslavian hajoamista, on yleensä suosittua edelleen. Jugoslavian ajan hitit, populaarimusiikki, tietyt pop- ja rockbändit ja artistit ovat sitkeästi kaikkien omaisuutta. Rock-sukupolvi muistaa yhä lämmöllä liki instituutioksi noussutta progerockbändiä Bijelo Dugmea ja rockyhtye Zabranjeno Pušenje, jotka tosin hajosivat sodan sytyttyä. ”Jugonostalgialla” myydään takavuosien pop- ja rockhittikokoelmia, ja asemansa vakiinnuttaneet supertähdet, kuten bosnialainen Dino Merlin ja serbialainen Đorđe Balašević, pitävät yhä pintansa. Ei pidä myöskään unohtaa mustalaismusiikin kuningartarta, makedonialaista Esmā Redžepovaa, joka on suosittu maailmanmusiikkitähti kaikkialla.

Yhteinen ymmärrettävä kieli yhdistää bos-

nialaisia, serbialaisia, kroatialaisia ja montenegrolaisia myös populaarimusiikissa – silloin kun lauletaan epäpoliittisista asioista. Sen sijaan Kosovon albaaneille kielä on kynnys, jonka yli toisia on vaikeampaa lähestyä – jos kohta halukaan ei välttämättä ole.

Mikä sitten vaikuttaa siihen, yhdistääkö musiikki vai erottaako? Jos yhteistä musiikkimakua ajatellaan yhdistävänä seikkana, sopii alussa mainitsemani *narodna* (*novokomponovana narodna muzika*) eli turbofolk tähän kuin nyrkki silmään. Vaikka intellektuellit kritisoivat sitä, nimittävät kitchiksi ja rappeuttavaksi epämusiikiksi, ei sen kuulemiselta voi välttyä juuri missään Balkanilla. Kaikkialla soi, ja korva tottuu hitteihin halusi tai ei. Nytemmin tuo etnoiskelmä on levinnyt myös Kroatiaan Zagrebia myöten, vaikka se sodan ajan ja vuosia sen jälkeenkin oli sanattomalla sopimuksella pannassa.

Sloveniassa taas eletään suorastaan Balkanbuumia. Balkanin musiikille on tyypillistä epätasajakoiset, keinahtelevat *aksak*-rytmit ja säveliköt, jotka osittain pohjautuvat turkkilaiseen *makam*-järjestelmään. Vaikka myös länsimaista populaarimusiikkia kuulee kahviloissa, on paikallinen musiikki kuitenkin ylivoimaisen suosittua. Turbofolkin suosion salaisuus lienee juuri sen eri elementtejä yhdistävässä luonteessa ja osmanivallan aikojen yhteisessä kulttuuriperinteessä. 1980-luvulla muutamat laulajat alkoivat yhdistellä maaseudun kansanmusiikkia, *sevdalinkojen melismaattista* eli koristeellista laulutyylä, länsimaisia soittimia ja turkkilaisia ja arabialaisia elementtejä. Yleisö pitää musiikkia hauskana, elävänä ja rakkaudesta kertovia sanoituksia hyvinä.

Silmänruokaakin riittää – artistit ovat pääsääntöisesti rohkeasti pukeutuvia naisia tai machomiehiä.

Serbia ja Montenegro on *narodnan* kehto, mutta myös Bosniassa on omat artistinsa. Bosnia-kielinen voi sanoa kuuntelevansa vain kotimaista musiikkia, mutta kun alkaa luetella laulajia, suosikit saattavat olla käytännössä serbialaisia. Jopa serbialainen Ceca, jonka sittemmin murhattu aviomies Željko "Arkan" Raznatović

tapatti puolisoitaallisten joukkojensa johdossa tuhansia muslimeja ja kroaatteja, on yhä suosittu myös Bosniassa.

Keskinäisestä nahinoinnista huolimatta Euroviisuissa Balkanin maat äänestävät usein toisiaan. Se tuskin johtuu sympatiasta tai sopusuolistä, vaan yksinkertaisesti siitä, että naapurinkin artistit ovat valmiiksi tuttuja ja pidettyjä – omia. Serbian edustajan Željko Joksimovićin tultua toiseksi vuoden 2004 viisuissa kroatialaisilla keskustelupalstoilla sanailtiin siitä, miten nyt tulikin annettua vihatulle naapurille täydet pisteet. Myös Sarajevossa myönnettiin, että Joksimovićin *Lane moje* -hitti oli parempi laulu kuin bosnialaisen Deenin diskoviritelmä.

Urheilu, politiikka ja musiikki tuovat Balkanilla tunteet pintaan. Serbia ja Montenegro eivät päässeet lainkaan yhteisymmärrykseen vuoden 2006 Euroviisujen edustajastaan ja maa jättäytyi koko kisasta. Vaan eipä hätää: serbialaista osallistumista löytyy Bosnia ja Hertsegovinan edustuskappaleesta, joka onkin – yllätys yllätys – lähtöisin Joksimovićin kynästä.

Se joka laulaa, ei ajattele pahaa, kuuluu tunnettu balkanilainen sanonta. Usko musiikin voimaan on luja, vaikka toisaalta, jos jokin muu asia erottaa, ei laulu ehkä auta. Pieneenkin toivonkipinään kannattaa silti puhaltua.

M i a P u u t i o

Kirjoittaja on etnomusikologian ja Kaakkois-Euroopan tutkimuksen opiskelija ja vapaa toimittaja